

Warszawa dn. 7 lipca 2021 r.

Dr hab. Stanisław Jerzy Szmagański
prof. UW, prof. APS /na emeryturze/

**Recenzja osiągnięć dr. Marcina Boryczko
ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika**

**Wykonana na zlecenie Przewodniczącej Rady Dyscypliny Pedagogika na Uniwersytecie
Gdańskim dr hab. prof. UG Justyny Siemionow**

1. Status akademicki habilitanta	- 1 -
2. Osiągnięcie naukowe przedłożone do habilitacji	- 1 -
3. Aktywność naukowa habilitanta: publikacje i udział w konferencjach	- 10 -
4. Działalność międzynarodowa	- 12 -
5. Działalność dydaktyczna i organizacyjna	- 13 -
6. Podsumowanie i wnioski	- 13 -

Status akademicki habilitanta

Dr Marcin Gerard Boryczko jest zatrudniony od 1. grudnia 2005 r. w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych UG, początkowo na stanowisku asystenta, a od 15. grudnia 2012 r. na stanowisku adiunkta w Zakładzie Pedagogiki Społecznej kierowanym przez prof. dr hab. Marię Mendel. Przedtem, w 2003 r. zdobył stopień magistra filozofii na tymże Wydziale oraz w 2005 r. magisterium z etnologii w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej na UAM. Doktorat nauk społecznych w zakresie pedagogiki pt. *Między adaptacją a oporem. Szkoła wobec procesów globalizacyjnych*, obronił w 2012 r. na Wydziale Nauk Społecznych UG.

Trzeba podkreślić, że dr Boryczko swoje zainteresowania naukowe pracą socjalną podbudował kwalifikacjami praktycznymi zdobywając w 2017 r. licencjat pracy socjalnej. Według mojej orientacji jest to rzadkie osiągnięcie wśród nauczycieli na kierunku studiów w zakresie pracy socjalnej.

Osiągnięcie naukowe przedłożone do habilitacji

Dr Marcin Boryczko, odwołując się do art. 219, ust. 1, pkt. 2 b. Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce przedstawił jako swoje osiągnięcie naukowe cykl powiązanych tematycznie artykułów objętych wspólnym tytułem *Krytyczna praca socjalna. Perspektywa teoretyczna i empiryczna w badaniach: od uwikłania podmiotu po realizację*

praw człowieka. Na cykl składa się siedem artykułów przedstawionych zgodnie z warunkami zapisanymi w art. 267, ust. 2, lit. b Ustawy i załączonych w kserokopiach do dokumentacji jego wniosku o przeprowadzenie przewodu habilitacyjnego. Ich dane bibliograficzne będą kolejno podawane w dalszym ciągu tej recenzji.

Odnosząc się do afiliacji dyscyplinarnej tematu cyklu jak i do tematów dotyczących pracy socjalnej oraz jej niektórych kontekstów społecznego funkcjonowania rozpatrywanych w artykułach składających się na ten cykl, stwierdzam że pojęcia, które rozpatruje dr Boryczko w przedstawionym osiągnięciu naukowym przynależą do dyscypliny pedagogika. To stwierdzenie uzasadniam nie tylko tradycyjnymi korzeniami teorii i praktyki pracy socjalnej w naszym kraju wyrastającymi z pedagogiki społecznej od czasów Heleny Radlińskiej. Za tym stwierdzeniem przemawiają także ukształtowane u nas przez kilkadziesiąt lat systemowe realia rozwoju pracy socjalnej. Wyższe studia i badania naukowe w zakresie pracy socjalnej są bowiem prowadzone głównie przez jednostki uczelniane działające w ramach dyscypliny pedagogika, choć oczywiście nie wolno pominąć zasług jednostek działających w ramach dyscypliny ostatnio nazwanej naukami socjologicznymi.

W tej sytuacji powinienem przedstawić opinię, jaki wkład wnosi osiągnięcie naukowe habilitanta w rozwój pedagogiki. Wypada zacząć od charakterystyki tego wkładu opisanego przez dr. Boryczko w jego autoreferacie¹.

Habilitant przedstawił jako przedmiot swoich badań krytyczną pracę socjalną, pojęcie w anglojęzycznej i polskiej literaturze rozmaicie definiowane, jak zauważa, z daleko idącą swobodą koncepcyjną. Można się zgodzić z takim stwierdzeniem. Bardziej istotna jest jednak jego charakterystyka wspólnych cech koncepcji, którą opracował sięgając do anglojęzycznych i polskich publikacji. Rozpoznał on bowiem przedstawiane przez autorów biorących znaczący udział w debacie nad krytyczną pracą socjalną takie jej powtarzające się cechy, jak

- *analiza strukturalna sytuacji (np. sytuacji życiowej klienta) wynikająca z niezgody na społeczne status quo;*
- *analiza funkcji kontrolnych pracy socjalnej i państwa opiekuńczego;*
- *krytyka społeczna (wynikająca z tradycji filozofii krytycznej) struktur opresji, która przekłada się na krytyczne działanie;*
- *określanie celu działania w kategoriach wyzwolenia i realnej zamiany na poziomie struktur społecznych (zob. s. 3²)*

Gdyby liczne koncepcje przedmiotowego pojęcia nie zawierały cech wspólnych, rychło doszłoby do uwiadu debaty, na co się raczej nie zanosz. Autor słusznie wskazuje, że te liczne koncepcje łączą nie tylko zebrane przez niego cechy wspólne, ale łączy je coś więcej,

¹ Autoreferat znajduje się w dokumentacji załączonej do wniosku o przeprowadzenie procedury habilitacyjnej jako wydruk bez tytułu zaczynający się na pierwszej stronie od „(1) Marcin Boryczko”.

² Ten cytat i następane przywołania sformułowań Boryczko, pochodzą z powyższego tekstu.

mianowicie teoria krytyczna (a właściwie jej liczne odmiany) jako filozoficzna orientacja poznawczo-sprawcza.

Dr Boryczko zadeklarował jako cel swojego osiągnięcia naukowego przedstawienie krytycznej pracy socjalnej w aspekcie teorii krytycznej wyznaczającej cztery wyżej przytoczone cechy takiej pracy. Jego wkładem w pedagogikę, a ściślej – w pedagogikę społeczną ma być, jak to ujął powołując się na Radlińską:

...zastosowanie aktualnych perspektyw i paradygmatów metodologicznych, oraz zorientowane edukacyjnie działanie w polu praktyki, kiedy - na przykład - podejmuję rozmaite formy rozwijania myślenia krytycznego, budowania koncepcji badań partycypacyjnych, czy też ich prowadzenie wśród ludzi - z nimi i dla nich (zob. s. 3)

Istotą nowości tego wkładu ma być teoretyczne i empiryczne rozpoznanie napięć między „podmiotem” (rozumiem: zarówno klientami jak praktykami pracy socjalnej) a „realizacją praw człowieka”, które nazwał „uwikłaniami” (cudzysłowy M. Boryczko). Habilitant w swoim autoreferacie zaznaczył wpływ inspiracji koncepcjami Foucaulta na zaproponowane przez niego rozumienie krytycznej pracy socjalnej (s.10).

Koncepcje Foucaulta są szeroko dyskutowane w literaturze, w tym w pracach polskich badaczek i badaczy edukacji, w których jego kluczowe pojęcie *gouvernementalité* inspiruje nie tylko debatę nad wpływami władzy na życie społeczne, ale i spory nad jego spolszczeniem (do tej kwestii przyjdzie wrócić w dalszej części recenzji). Również w międzynarodowej literaturze pracy socjalnej inspiracje dziełami Foucaulta są spotykane bardzo często i do dawna. Pierwsze dzieło zbiorowe pt. *Reading Foucault for Social Work* zostało opublikowane w 1999 r., a w nim zapis dyskusji przy okrągłym stole z samym Foucaultem o pracy socjalnej, kontroli społecznej i o normalizacji wśród 11. tekstów badaczy i praktyków, głównie z Kanady. Trzeba zaznaczyć, że Boryczko sięgnął do tej książki pracując nad dwoma artykułami włączonymi do przedstawionego osiągnięcia naukowego, co świadczy o jego obeznaniu z foucaultowską literaturą. Przesłania Foucaulta są również interpretowane przez badaczy, czy to socjologów czy pedagogów badających pracę socjalną w Polsce. Wypada jednak przyznać, że próby te, rzetelne i wnikliwe, ale rozwijane od niedawna, nie wytrzymują porównania z rozległością i głębią polskich studiów nad wpływem dzieła Foucaulta na teorię edukacji.

Dr Boryczko podjął starania o rozszerzenie refleksji nad krytyczną pracą socjalną z perspektywy koncepcji *rządomyślności* Foucaulta, dążąc do:

- wykazania, jak napięcia między praktyką pracy socjalnej a realizowaniem w jej ramach praw człowieka powstają z woli politycznej władzy narzucającej neoliberalny dyskurs pomocy społecznej,

- projektowania praktyk emancypacyjnych na instytucjonalnym poziomie pomocy społecznej oraz na pierwszej linii pracy socjalnej jako reakcji na dominowanie dyskursu neoliberalnego w tych dziedzinach życia społecznego,
- umiejscowienia praw człowieka (jak wiemy, wpisanych do definicji pracy socjalnej *International Federation of Social Workers* w 2000 r.) oraz sprawiedliwości społecznej, również orędownej przez *IFSW* jako bazy aksjologicznej dla funkcjonowania pracowników socjalnych w reakcjach na konsekwencje dyskursu neoliberalnego w *urządzaniu* ich pracy.

Zasadniczym wkładem dr. Boryczko dla rozwoju krytycznej pracy socjalnej jest podjęcie wyzwania teoretyków o konieczności rozwoju myślenia krytycznego jej praktyków i studentów w postaci opracowania i zbadania narzędzi poznawania oraz stymulowania tego myślenia. Uznał też za konieczne wprowadzenie do polskiej literatury tematów inspiracji teoretycznych w postaci koncepcji strukturalnej pracy socjalnej pochodzącej z Kanady oraz (to już poza cyklem artykułów przedstawionych jako „Osiągnięcie naukowe...”) wciąż aktualnych na świecie koncepcji Paola Freire³. Tym osiągnięciem badawczym habilitant, postępując w ślad za pedagogiką krytyczną, wniósł do pedagogiki społecznej w dziedzinie historycznie w niej zakorzenionej – w pracy socjalnej – nowe, aktualne teoretycznie podejście badawcze mieszczące się wszakże w klasycznym rozumieniu pedagogiki społecznej łączącej w jej paradygmacie poznawcze funkcję eksplanacyjną i prakseologiczną.

W odniesieniu do autoreferatu zwracam uwagę na przeoczenie, które raczej nie powinno się zdarzyć Autorowi będącemu, jak podaje, ekspertem ds. profesjonalizacji w zawodzie pracownika socjalnego (s. 5). Przytoczył on bowiem tłumaczenie (swoje?) fragmentu *Global Definition of the Social Work Profession*⁴, w którym czytamy, że praca socjalna jest zawodem (s. 5), gdy w oryginale jest napisane: *Social work is a practice-based profession*. Gdyby intencją należących wówczas do *IFSW* organizacji pracowników socjalnych z ponad osiemdziesięciu państw było określenie pracy socjalnej jako zawodu, to w tej frazie zamiast słowa *profession* użyte byłoby słowo *occupation*. Być może to przeoczenie nastąpiło pod ciężarem obowiązującej formalnie w Polsce ustawowej definicji pracy socjalnej jako zawodu.

Powyższą charakterystykę osiągnięcia naukowego, należy uzupełnić opiniami o artykułach autorstwa (w jednym przypadku współautorstwa) dr. Boryczko składających się na to

³ Dla przykładu: Škorić, J. i Škorić, M. (2020). Rekonceptualizacija Freirevog Naslijeda u Kontekstu Socijalnog Rada. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (1), <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i1.277>; Khandekar S. (2021) Paulo Freirean Ideas at the Grassroots: From Problem Posing Education to Critical Consciousness, *The International Journal of Community and Social Development*, 3 (1).

⁴ Definicja zaakceptowana w 2014 r. przez *General Assembly of International Federation of Social Workers, IFSW*.

osiągnięcie. Opinie te przedstawiam w kolejności w jakiej Autor ułożył je w przedłożonym do recenzji pakiecie kopii zatytułowanym „Dorobek główny A”. To ułożenie podporządkował strukturze problemowej właściwej dla rozwinięcia tematu przedstawianego osiągnięcia naukowego od: *teoretycznych podstaw perspektywy krytycznej* (tu artykuł nr 1) przez *myślenie krytyczne w pracy socjalnej i edukacji studentów pracy socjalnej* (artykuły nr. 2 i 3), *problematykę władzy; perspektywie rządomyślności w pracy socjalnej* (artykuły nr. 4 i 5) do *sprawiedliwości społecznej i praw człowieka w perspektywie krytycznej* (artykuły nr. 6 i 7). Artykuły zostały publikowane w latach 2018-2020, z wyjątkiem przedstawionego jako pierwszego opublikowanego cztery lata wcześniej.

1. Strukturalna praca socjalna. Teoria, ideologia i praktyka kanadyjskiej pracy socjalnej. *Praca Socjalna*, 29 (6), 2014.

Dr Boryczko wyjaśnił w swoim autoreferacie, że inspiracje ukierunkowujące jego prace naukowe, które złożyły się na projekt habilitacyjny, zyskał dzięki współpracy z prof. Coolen Lundy z *Carleton University*. Ten artykuł jest podsumowaniem naukowych korzyści p. Doktora z tej współpracy. Wnosi do polskiej literatury dotyczącej destrukcyjnych wpływów ekonomicznego neoliberalizmu na systemy zabezpieczenia społecznego w państwach rozwiniętych opis przypadku radzenia sobie władz i społeczeństwa Kanady z tymi wpływami i na tym tle przedstawia tytułowy model pracy socjalnej, jako obiecujący szansę na ograniczenie tej destrukcji. W gruncie rzeczy artykuł zawiera szerszy przekaz, niż mógłby oczekiwać czytelnik wglądając w spis treści tego numeru *PS*. Mamy tu bowiem wykład debatowanego od wielu lat w światowej literaturze podejścia będącego pewnym wariantem krytycznej pracy socjalnej, na co zresztą Autor zwraca uwagę. Pokazał przecież, że koncepcja kanadyjska „żywi się” przesłaniami z innych krajów. W ramach tego wykładu wprowadził obszernie wyjaśnienia na temat inspiracji krytycznej pracy socjalnej koncepcją ludowej edukacji Freire.

Z jednej strony, chciałoby się oczekiwać, by Autor inaczej zaakcentował przekaz tego artykułu, skoro otworzył nim dociekania wytyczone w temacie jego projektu habilitacyjnego, ale z drugiej – sam tak napisał w autoreferacie – studia nad pracą socjalną w Kanadzie stały się dla niego dopiero inspiracją do podjęcia tego tematu w odniesieniach międzynarodowych. W kontekście bardzo rzetelnego opracowania artykułu nieco razi przypisanie na str. 16, cytatu ze str. 134 książki *Praca socjalna. Teorie i metody* pod redakcją M. Gray i S. A. Webba (PWN 2012) tymże, zamiast faktycznym autorom S. W. Hickowi i K. Murray.

2. Critical thinking in social work education. A case study of knowledge practices in students' reflective writing using semantic gravity profiling, *Social Work Education. The International Journal*, 2020.

W tym artykule Autor, jak się zdaje, wprowadził jako pierwszy do debaty nad epistemologią pracy socjalnej *Legitimation Code Theory (LCT)*. Teorię tę wywiódł z dzieł Bourdieu i Bernsteina jej niekwestionowany twórca Karl Maton, który zaczął prace nad jej formułowaniem w końcu lat dziewięćdziesiątych na użytek studiów nad społecznymi kontekstami edukacji i wiedzy. Z czasem zaczęli dostrzegać jej użyteczność poznawczą badacze innych dziedzin studiów nad życiem społecznym. Obecnie literatura „kipi” zainteresowaniem *LCT*. Na potrzeby *LCT* dla pracy socjalnej można wskazać odwołując się do samego jej twórcy:

*LCT includes a multidimensional conceptual toolkit for analysing actors' dispositions, practices and contexts, within a variegated range of fields. For LCT, society' comprises an array of relatively autonomous social universes that are neither wholly separate from nor reducible to others. Each field has its own distinctive ways of working, resources and forms of status that are specific in terms of their realizations yet similar in terms of their underlying generative principles*⁵.

Byłoby znaczącym wkładem dr. Boryczko już tylko zaadaptowanie *LCT* do krytycznej pracy socjalnej, ale on poszedł dalej wierny paradygmatowi pedagogiki społecznej. Wykazał bowiem poprzez badanie w działaniu, mianowicie w trakcie kształcenia studentów pracy socjalnej, potencjał poznawczy *LCT*. Tym samym wykazał swoją dojrzałość jako samodzielny badacz i nauczyciel akademicki przez sprawne połączenie badania z kształceniem studentów. (Szkoda, że do tytułu artykułu nie wprowadził pojęcia *LCT*. Tym samym czytelnikom międzynarodowym ułatwiłby dostrzeżenie już na pierwszy rzut oka swojej pionierskiej (twierdząc tak z ostrożną, około 90 % pewnością) roli we wprowadzeniu *LCT* do liczącej tysiące pozycji światowej bibliografii pracy socjalnej.)

3. Teoria przecięć - myślenie krytyczne - teoria kodów legitymizacji. O zastosowaniach teorii w kontekście analizy aktywności edukacyjnej studentów pracy socjalnej. *Praca Socjalna*, 33 (2), 2018

Ten artykuł zawiera prezentację dokonań naukowych dr. Boryczko mającego uprzednio zdobyte współautorskie doświadczenie napisania książki wychodzącej poza przyjmowaną zwykle interdyscyplinarności nauk społecznych w rozpoznawaniu problemów stających przed pracą socjalną do *intersectionality* – podejścia „przecinającego” i „krzyżującego” elementy znormalizowane jako jednowymiarowe w stronę wieloaspektowych, złożonych kategorii i problemów, idącego w „w poprzek” dyscyplin i ich tradycyjnych metodologii⁶. Mając doświadczenie w zastosowaniu teorii przecięć do rozwoju edukacji działającej przeciwko schematyzacji biedy jako problemu społecznego, w przedmiotowym tekście Boryczko przedstawił nowe w

⁵ Maton K. (2014), *Knowledge and Knowers. Towards a realist sociology of education*. New York, Routledge, s. 17.

⁶ M. Boryczko, K. Frysztacki A. Kotlarska-Michalska, M. Mendel (2016), *Solidarnie przeciw biedzie. Socjologiczno-pedagogiczny przyczynek do nowych rozwiązań starego problemu*, Gdańsk, ECS, s. 11, cudzysłowy autorów.

naszej literaturze rozwinięcie teorii przecięć na szczególny użytek edukacji do pracy socjalnej. To jest samo w sobie nowym osiągnięciem, ale on osiągnął więcej – wniósł do jej rozwoju Teorię Kodów Legitymizacji – łącznie proponując projekt pracy edukacyjnej na rzecz rozwoju podstaw krytycznej pracy socjalnej w toku kształcenia pracowników socjalnych. Wykazanie użyteczności tego podejścia w praktyce zasługuje w moim rozumieniu na podobne uznanie, jakie wyraziłem w tej sprawie opiniując powyżej artykuł *Critical thinking in social work education...*

4. Neoliberal governmentality in social work practice. An example of the Polish social security system. *European Journal of Social Work* , 23(2), 2020

Autor położył to nacisk na występujące w praktyce zawężanie celów pracy socjalnej do podnoszenia wskaźników zatrudnienia następujące w konsekwencji narzucania instytucji pomocy społecznej systemu nowego zarządzania publicznego, uznanego w myśl założeń neoliberalizmu za najbardziej wydajny. Jest to nie nowa interpretacja. W wielu źródłach można znaleźć takie wyjaśnienia. Badacze zagranicą – a także w naszym kraju – często wykazują deindywidualizację, deprofesjonalizację, pauperyzację pracy socjalnej odwołując się do ilościowych sondaży wśród praktyków, rzadziej wśród klientów. W takich badaniach wychwytywane są dane wskazujące na biurokratyzację pracy socjalnej, obciążenie nawet do 80 % ogólnego wymiaru obowiązków pracownika prowadzeniem dokumentacji klientów. Tym artykułem Autor wpisał się w międzynarodową, alarmującą debatę badaczy pracy socjalnej nad destrukcyjnym wpływem ekonomicznego neoliberalizmu na zobowiązania państwa opiekuńczego, wnosząc do tej debaty polską specyfikę tej destrukcji na tle podobnych procesów zachodzących w innych państwach Europy Środkowo-Wschodniej.

Boryczko pogłębił rozpoznanie procesów rozwijającego się pod wpływem nowych polityk publicznych kryzysu praktyki pracy socjalnej w rozumieniu definicji tworzonych przez międzynarodowe reprezentacje pracowników socjalnych, Posługując się foucaultowską aparaturą analityczną pokazał specyfikę neoliberalnej rządomyślności na przykładzie Polski, gdzie objawia się ona w dwóch sferach: katolicyzacji państwa opiekuńczego i staraniach wyedukowania *homo oeconomicus*, w obu sprowadzających się do władczej paternalizacji. Zastosowana przez Boryczko perspektywa badania jakościowego wśród pracowników socjalnych ujawnia, że jak to przewidział Foucault, internalizują oni – na samym dole – w pracy z indywidualnymi klientami oczekiwania neoliberalnego władcy płacąc za to niezauważalnie dla siebie własną deprofesjonalizacją.

5. Governmentality w systemie pomocy społecznej. *Miscellanea Anthropologica et Sociologica*, 19 (3), 2018

Jest to artykuł wiele znaczący w realizacji przedstawionego przez dr. Boryczko osiągnięcia naukowego dla rozwoju krytycznej pracy socjalnej w naszym kraju. Autor zsyntetyzował w nim foucaultowskie propozycje wyjaśnienia obezwładniających wpływów władzy na pracę socjalną w jej profesjonalnym rozumieniu. Wykroczył zatem poza dość popularne w polskiej – i nie tylko w polskiej – literaturze wyjaśnienia (sam się do nich nieraz przyłożyłem) tych wpływów przez naciski tak zwanego menedżeryzmu – narzędzia nowej polityki publicznej. Przywołując wyjaśnienia Foucaulta Boryczko daje przykład poszukiwania bardziej wnikliwej orientacji eksplanacyjnej dla krytycznej pracy socjalnej.

Znaczący wkład w debatę nad relacją władzy z pracą socjalną wnoszą krótkie, ale dosadne uwagi krytyczne Boryczko nad empowermentem jako metodą i celem tej pracy. Zgadza się, że empowerment, nieco zmitologizowany w polskiej pracy socjalnej, być może w związku z tradycją „budzenia sił ludzkich” zaszczerpioną przez Radlińską, zasługuje na krytyczną refleksję⁷.

Zastrzeżenie mam do wprowadzenia w tekście różnych wersji tłumaczenia emblematycznego dla Foucaulta pojęcia *gouvernementalité*, a więc angielskiego w tytule oraz na str. 192, 195, 199, 202; polskiego w wersji *urządzanie* na str. 192 jeszcze wcześniej, a następnie na stronach 196 i 201. Dopiero na końcu tekstu, na str. 202, czytelnik słabo obeznany z polskimi studiami nad Foucaultem (obawiam się, że jeszcze są tacy) dowie się, że *governmentality* i *urządzanie* znaczą to samo. Pojęcie *rządomyślności*, częste w polskich tekstach tłumaczenie *gouvernementalité*, zostało przywołane tylko w słowach kluczowych artykułu.

6. Prawa człowieka w pracy socjalnej. Walidacja instrumentów pomiaru poziomu zaangażowania i ekspozycji pracowników socjalnych na prawa człowieka. Polska adaptacja skal Human Rights Engagement in Social Work oraz Human Rights Exposure in Social Work. *Praca socjalna*, 35, 2020 (6).

W odniesieniu do tego artykułu przede wszystkim podkreślam, że dr Boryczko temat adaptacji wymienionych w tytule poprzedził charakterystyką konceptu związku pracy socjalnej z prawami człowieka przedstawiany w międzynarodowej literaturze przedmiotu, co może mieć samoistną wartość dodaną tego artykułu dla polskich czytelników. Scharakteryzował on bowiem relację między postulowanym w „Globalnej definicji profesji pracy socjalnej” z 2014 r. (wcześniej również w definicji *IFSW* z 2000 r.) zasadniczym znaczeniem praw człowieka jako wartości dla tej pracy, a kształceniem do niej jako obojętnie traktowaną w naszym kraju. Można mieć zastrzeżenie co do takiego wniosku, przedstawionego w artykule naukowym

⁷ J. Szmagalski (2020), *Koncepcja empowermentu w pracy socjalnej – wciąż wiele wątpliwości* (w:) K. Faliszek, S. Pawlas-Czyż (red.) *Socjologia bez granic. O naukowej tożsamości działań na rzecz człowieka i jego środowiska*, Wydawnictwo UŚ, Katowice.

jako luźna opinia. Boryczko napisał na przykład, że ... z reguły programy studiów pierwszego stopnia pracy socjalnej ograniczają się do realizacji zagadnień związanych głównie z etyką zawodową, na co wskazuje choćby pobieżna (podkreślenie moje, J.S.) analiza programów kształcenia pracowników socjalnych w Polsce (ss. 79-80). Poważny zarzut, nie potwierdzony danymi empirycznymi. Mimo to, na podstawie przeglądu krajowej literatury przedmiotu, jestem skłonny zgodzić się z opinią Boryczko, gdyż szereg autorów –akademickich nauczycieli pracy socjalnej (nie miejsce tu na wymienianie nazwisk, siebie mogę wskazać) akceptuje prawa człowieka jako wartość dla pracy socjalnej w „pakiecie” definicji *IFSW* i... przechodzi nad nimi do porządku dziennego.

Wczytując się w ten artykuł z uwzględnieniem przedmiotowego tematu osiągnięcia naukowego, można zauważyć, że przy charakteryzowaniu związków i znaczenia praw człowieka w pracy socjalnej Autor pominął (zob. ss. 80-82) zastrzeżenia, jakie wobec tego konceptu są przedstawiane z perspektywy krytycznej pracy socjalnej, jak na przykład, że o tym jakie prawa się komu należą, decydują dysponenti władzy.

Niezależnie od zgłoszonych tu zastrzeżeń należy uznać za znaczący wkład Autora w postaci adaptacji kwestionariuszy wymienionych w tytule w edukacyjną konceptualizację pracy socjalnej, przeprowadzonej zgodnie ze standardami statystycznymi, zwłaszcza że Autor – wciąż wierny prakseologicznej funkcji pedagogiki społecznej: po pierwsze zaktywizowała organizacyjne podmioty do udziału w tym przedsięwzięciu i po drugie, zadbał o opisanie ich użyteczności (Przy zachętach do ich stosowania nie znalazłem jednak ani informacji o sposobie dostępu do ich korzystania ani o kwestiach *copyrights* na ich wykorzystywanie).

7. Jaworska, D., Alieva, K., & Boryczko, M. Badanie wśród uchodźców i przymusowych migrantów – rozważania metodologiczne i etyczne. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 15 (2), 2019 (W dokumentacji wniosku załączone są stosowne oświadczenia współautorów.)

Przedstawiony artykuł uznaję za studium analizy ekstremalnych trudności w poszanowaniu-
obronie praw człowieka należnych ludziom skłanianych do udzielania wywiadów biograficznych, jeśli przyjmuje się po prostu, że: *Wszystkie istoty ludzkie rodzą się wolne i równe w godności i prawach. Są one obdarzone rozumem i sumieniem oraz powinny postępować w stosunku do siebie wzajemnie w duchu braterstwa*⁸. W artykule trafnie przytoczono stwierdzenie badacza przymusowych migracji w Afryce, D. Turtona: *...badanie cierpienia innego człowieka jest usprawiedliwione w sytuacji, kiedy jawnym celem badania jest zmniejszenie tegoż cierpienia* (s. 221). To studium, oprócz jego odniesienia do uchodźców i przymusowych

⁸ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka*, Zgromadzenie Ogólne ONZ 10 grudnia 1948 r., Artykuł 1.

migrantów, jest jakby spojrzeniem przez szkło powiększające na dylemat przed jakim może stanąć każdy pracownik socjalny w „banalnej” (cudzysłów mój) sytuacji przeprowadzania formalnego wywiadu środowiskowego, często traktowanego jako uciążliwa biurokratyczna procedura.

Artykuł stanowi naukowo poprawne zwięźczenie zgłoszonego przez dr. Boryczkę projektu habilitacyjnego, w którym podjął się teoretycznego i empirycznego rozpoznania uwiłkłań między zarówno klientami jak praktykami pracy socjalnej a realizacją praw człowieka. Jako taki, powinien być studiowany przez badaczki i badaczy skupiających się na zagadnieniach rozwoju krytycznej pracy socjalnej. Chciałoby się, żeby ten artykuł Boryczko wszedł w zakres lektur studentów pracy socjalnej.

Aktywność naukowa habilitanta: publikacje i udział w konferencjach

Stosownie do zapisu w art. 219, ust. 1, pkt. 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce dr Boryczko przedstawił w swoim autoreferacie oraz szczegółowym zestawieniu informacje o swojej aktywności naukowej, w którym podał dane bibliograficzne dotyczące jego publikacji, udziałów w konferencjach międzynarodowych i krajowych. Nie zawaham się przed stwierdzeniem, że dr Boryczko wykazał się znaczną aktywnością naukową od pierwszej publikacji w 2009 roku. Przed doktoratem opublikował 4 rozdziały w monografiach naukowych i 3 w czasopismach naukowych. Po doktoracie opublikował jedną autorską i 3 współautorskie monografie i 11 rozdziałów w książkach naukowych – wszystkie w pozycjach punktowanych przez MNiSW. W czasopismach punktowanych ukazało się jego 8 artykułów autorskich, w tym dwa w międzynarodowych, w języku angielskim i jeden współautorski. (Dane dotyczące publikacji po doktoracie obejmują również pozycje przedstawione jako osiągnięcie naukowe w jego wniosku habilitacyjnym.)

Dr Boryczko zdecydował się dołączyć do wniosku o habilitację oprócz cyklu, który przedstawił jako przedmiotowe osiągnięcie naukowe, pakiet zawierający 11 publikacji autorskich – tekstów w recenzowanych pracach zbiorowych, 3 artykuły w czasopismach naukowych i 3 książki współautorskie (w tym kopie i oryginalne pozycje) z lat 2013-2020, które określił jako swój dorobek wspierający przedłożone we wniosku osiągnięcie naukowe. 15 z nich to pozycje punktowane⁹. W tym pakiecie pt. „Inne informacje o działalności naukowej.. B” załączone publikacje są zestawione w czterech, jak je nazwał Boryczko, kompleksach tematów, które nazwał i scharakteryzował w autoreferacie na str. 24-34 następująco: (1)

⁹ Jedną z pozycji niepunktowanych jest artykuł *Critical ethnography in educational research - assumptions and inspirations for social pedagogy*, *Papers of Social Pedagogy*, (1),2014 – debiutujące czasopismo online.

Sprawiedliwość społeczna i prawa człowieka - konteksty teoretyczne i empiryczne, (2) „Krytyczność” krytycznej pracy socjalnej, (3) Animacja społeczna i środowiskowa praca socjalna, (4) Nierówności edukacyjne i konsekwencje w perspektywie krytycznej w obszarze edukacji.

Przegląd tej części dorobku dr. Boryczko upoważnia do stwierdzenia, że rozwija on konsekwentnie swoją tożsamość naukową jako pedagoga społecznego o orientacji krytycznej w dziedzinie pracy socjalnej. Dla poparcia tego stwierdzenia zwracam uwagę szczególnie na trzy pozycje (skrócone dane bibliograficzne):

- I. Boryczko, M. (2017). Praca socjalna a świadomość krytyczna. Inspiracje Paula Freire. W: I. Figurska, D. Bieńkowska, R. Kozłowski (red.), *Spotkać Drugiego: prawo, etyka, praktyka.*,
- II. Dunajska, A., Boryczko, M., Grodzicka, A., Krause, M. (2016). *Bezpieczeństwo pracy pracownika socjalnego: niech ktoś nas wysłucha.*
- III. Boryczko, M., Dunajska, A., Marek, S. (2020). *Praca socjalna w środowisku lokalnym.*

Co do pozycji I: Model ludowej edukacji Paula Freire jest znany i dogłębnie analizowany przez pedagogów w naszym kraju. Przesłania Freire są także przywoływane przez badaczy pracy socjalnej, zwłaszcza w kontekstach metody środowiskowej i empowermentu, ale to Boryczko w tym artykule po raz pierwszy w polskiej literaturze pracy socjalnej przedstawił tak wnikliwą interpretację przesłań czerpanych z dzieł Freire. Kluczowym w jego dziełach wydaje się być pojęcie zawarte w *Pedagogia do Oprimido*, mianowicie *conscientização*, które w angielskim tłumaczeniu, znanym na całym świecie, tłumacz pozostawił w oryginale, jedynie dodając przypis, że oznacza ono uczenie się postrzegania społecznych, politycznych sprzeczności i podejmowania działań przeciwko opresywnym elementom rzeczywistości. Niemniej, w tym tłumaczeniu pojawia się pojęcie *critical consciousness* i to właśnie przedstawieniu pracy socjalnej jako budzenia świadomości krytycznej ludzi, którym ona ma służyć, Boryczko poświęcił swój tekst (zob. zwłaszcza ss. 168-164), znacząco uzupełniając polską literaturę krytycznej pracy socjalnej będącej u nas na wczesnym etapie rozwoju.

W pozycji II *Bezpieczeństwo pracy...* Boryczko i współautorzy – praktycy rozpoznali empirycznie zagrożenia odczuwane przez pracowników socjalnych i przedstawili eksperckie zalecenia dotyczące higieny i bezpieczeństwa w tej pracy. Ponadto książka wykazuje, że Boryczko wraz ze współautorami sprawnie i metodologicznie poprawnie przeprowadził internetowy sondaż diagnostyczny zrealizowany dzięki sieci podmiotów zainteresowanych osiągnięciem praktycznego celu projektu. Takie podejście do realizacji badań świadczy o orientacji właściwej pedagogice społecznej. Pozycja III to podręcznik napisany przez Boryczkę i dwoje praktyków pracy socjalnej. W podręczniku podbudowanym etycznymi zasadami IFSW

środowiskowa metoda pracy socjalnej została osnuta na upodmiotowieniu społeczności lokalnej za pomocą procedury rozwiązywania problemów. Czytelnikom praktykom, czy studentom uczącym się tej metody, pomocne będą graficzne modele rozpoznawania problemów i etapów ich rozwiązywania. Podstawowym dla mnie wyróżnikiem pozycji II i III jako prac z zakresu pedagogiki społecznej jest ich oczywista funkcja prakseologiczna. Jednocześnie uważam, że obie książki są dobitnym dowodem, że dr Boryczko potrafi współpracować z partnerami społecznymi na poziomie umożliwiającym realizację funkcji eksplanacyjnej pedagogiki społecznej.

W okresie od 2007 r. Marcin Boryczko przedstawił swoje referaty na 7. konferencjach międzynarodowych i 10. krajowych. Z przeglądu tytułów referatów wynika, że stara się on swoje bieżące prace badawcze przedstawiać, proponować do dyskusji w kompetentnych audytoriach naukowych.

Działalność międzynarodowa

Trzeba podkreślić, że dr Boryczko opracował znaczne składniki przedłożonego projektu habilitacyjnego dzięki swojej aktywności międzynarodowej. Główne pola tej działalności to współpraca z prof. Lundy z *Carleton University*, która także zaowocowała udziałem dr. Boryczko w projektach dotyczących problemów pracy socjalnej, m. in. z uchodźcami, obejmujących jego udział w działalności o globalnym znaczeniu. Jest on czynnym uczestnikiem działalności *International Federation of Social Workers*, wybranym na funkcję Komisarza Praw Człowieka w regionie Europa. Uznanie w *IFSW* predestynujące go tego wyboru uzyskał dzięki realizacji projektu będącego częścią przedmiotowego osiągnięcia (zob. artykuł oznaczony nr. 6). Od siebie dodaję, że dr Boryczko jest pierwszym od kilkadziesiąt lat reprezentantem polskich pracowników socjalnych działającym w *IFSW* z ramienia Polskiej Federacji Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej, PFPSiPS.

Swój znaczący wkład w przedstawione osiągnięcie naukowe, jakim jest wprowadzenie do literatury pracy socjalnej Teorii Kodów Legitymizacji, dr Boryczko osiągnął dzięki nawiązaniu współpracy z prof. Matonem w ramach *Legitimation Code Theory Centre for Knowledge-Building, Faculty of Arts and Social Sciences, The University of Sydney*.

Ponadto dr Boryczko pracuje w dwóch międzynarodowych projektach w ramach *European Social Work Research Association*. Jest także czynny w szeregu bieżących międzynarodowych kontaktów w swoim miejscu zatrudnienia na UG – Zakładzie Pedagogiki Społecznej w ramach Erasmus + i innych międzynarodowych projektach Zakładu. Nabyte

doświadczenie w międzynarodowej współpracy naukowej stanowi potencjał do wykorzystania przez niego w dalszej pracy naukowej.

Działalność dydaktyczna i organizacyjna

W szerokim obszarze tej działalności należy podkreślić prowadzenie przez M. Boryczko kursów zajęć z pedagogiki społecznej i pracy socjalnej w Instytucie Pedagogiki, a po uzyskaniu stopnia doktora wypromowanie 26 licencjatów i 22 magistrów oraz objęcie obowiązków koordynatora ds. sylabusów na kierunku praca socjalna, zaś od 2018 r. uczestnictwo w radzie programowej kierunku praca socjalna.

W środowisku UG Boryczko działa od 2017 r. w prezydium Komisji Zakładowej Związków Zawodowych „Inicjatywa Pracownicza”, a od 2020 r. zespołem sterującym przygotowaniem Uczelni do uzyskania certyfikatu ASHOKA.

W społecznym otoczeniu UG pełni od 2017 r. funkcję sekretarza redakcji „Rocznika Gdańskiego”, czasopisma Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, a także podejmuje się prac organizacyjnych na rzecz GTN. Ponadto służy swoją wiedzą i energią licznym przedsięwzięciom popularyzującym zagadnienia z zakresu edukacji, polityki społecznej i pracy socjalnej.

Od siebie dodaje, że wyżej wspomniana organizacja PFPSiPS, która powstała na początku minionej dekady, przezwyciężyła kryzys organizacyjny w krajowym środowisku pracowników socjalnych po załamaniu się działalności Polskiego Towarzystwa Pracowników Socjalnych, a w 2016 r. odzyskała członkostwo w *IFSW*. Dr Boryczko swoją pomocą merytoryczną i organizacyjną towarzyszy Federacji od jej początków i jest członkiem jej powstałej w 2018 r. kiluosobowej (a więc operatywnej) Rady Naukowej. Następstwa tej współpracy znajdują wyraz w jego pracach naukowych, jak omówione powyżej na str. 11 dwie współautorskie książki.

Podsumowanie i wnioski

Cały zrecenzowany tu zakres twórczości naukowej dr. Boryczko skupia się na tematach dotyczących pedagogiki społecznej i pracy socjalnej. Chronologiczne prześledzenie tego dorobku pozwala stwierdzić, że habilitant po okresie aktywności naukowej związanej z nurtem pedagogiki krytycznej, z upływem czasu coraz bardziej konsekwentnie angażował się w studia teoretyczne i badania nad pracą socjalną właściwe orientacji metodologicznej pedagogiki społecznej.

Podsumowując opinie o artykułach dr. Boryczko składających się na osiągnięcie naukowe przedłożone przez niego do habilitacji, zaznaczam, że wszystkie są opracowane z odwołaniami do najnowszej międzynarodowej literatury, adekwatnej do ich tematów. Dwa z nich są same w sobie osiągnięciami w skali międzynarodowej (nr 2 z Impact Factor 1,228; nr 4 z IF 1.21¹⁰): niewielu polskich badaczy pracy socjalnej lokuje swoje prace w recenzowanych periodykach o zasięgu międzynarodowym. Prawie każdy z artykułów ma przejrzystą i logiczną strukturę i jest poprawny metodologicznie. (Prawie, ponieważ wypada przypomnieć zastrzeżenie zgłoszone przeze mnie w recenzji artykułu nr 5.) Potwierdzam też, że założona przez Autora struktura problemowa jego projektu, którą za jego autoreferatem przytoczyłem na str. 5 tej recenzji, znalazła odpowiednie rozwinięcia w kolejnych artykułach cyklu, które stanowią znaczny wkład w rozwój pedagogiki społecznej, zatem i dyscypliny pedagogiki. Drobne zastrzeżenia, zgłoszone przeze mnie dla porządku w odniesieniu do kilku publikacji nie podważają tej mojej opinii.

Praca naukowa dr. Boryczko zaświadczone wieloma publikacjami spełniającymi standardy porównywalne z tymi, które zaliczył do swojego osiągnięcia naukowego, aktywność w międzynarodowej wymianie naukowej, doświadczenie w dydaktyce akademickiej, w popularyzacji wiedzy pedagogicznej, współpraca z praktykami pracy socjalnej na poziomach lokalnym, krajowym i międzynarodowym – wszystko to dowodzi, że jego dorobek w karierze akademickiej odpowiada wymogom stawianym kandydatom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego wg. Ustawy MNiSW z dn. 20 lipca 2018 rozdz.3 art. 219.

Wnioskuje zatem o dopuszczenie dr. Marcina Gerarda Boryczko do dalszych etapów postępowania w procedurze nadania stopnia doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.



¹⁰ Dla porównania IF dla: *International Social Work* – 1,349; *British Journal of Social Work* – 1,435.